

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
Facultatea de Litere
Departamentul de limbi și literaturi slave

Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea

Anul II, nr. 1/2013

Editori

Katalin Balázs

Ioan Herbil

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2013

Redactor: Ioan HERBIL

Coperta: Patricia PUȘCAȘ

Tehnoredactare computerizată: Narcisa SEMENIUC

Editură acreditată CNCS – B

© Autorii, 2013

ISSN 2284-9270

Colectivul de redacție:

Departamentul de limbi și literaturi slave:

Lector dr. Katalin Balázs

Telefon: 0264/534898, int. 5591

e-mail: balazskaty@yahoo.com;

Lector dr. Ioan Herbil

Telefon: 0264-534898, int. 5560

e-mail: ivanherbil@yahoo.com

Lucrare finanțată de
UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

CUPRINS

<i>Prefață / Preface</i>	9/11
--------------------------------	------

I.ucrările Simpozionului /*Proceedings of the Symposium*

Comunicări în plen / *Plenary Sessions*

IRINA HOLUBOVSKAYA (Ucraina), <i>Культура в языке и язык в культуре: онтологические и гносеологические измерения</i>	13
SAGINTAY BERDAGULOVA (Kazahstan), <i>Евразийская интеграция и русская культура в Казахстане</i>	25
ION ROBCIUC (România), <i>Unele considerații în legătură cu împrumuturile ucrainene din limba română</i>	32

Lingvistică / *Linguistics*

SERGIY LUCHKANIN (Ucraina), <i>Загальномовознавчі парадигми і теорії в історії лінгвістики (переважно української та румунської) у світлі дії позамовних чинників: описова парадигма, порівняльно-історичне мовознавство, лінгвістичний структуралізм, когнітивна лінгвістика</i>	37
LARISA RATSIBURSKAYA (Rusia), <i>Социальные аспекты деривационных процессов в современном русском языке</i>	49
PIOTR CZERWIŃSKI (Polonia), <i>Русский язык новейшего времени в его отношении к лексике предыдущего состояния</i>	56
KATALIN BALÁZS (România), <i>Коллокации в языке и речи</i>	69
GALINA IVANOVA (Rusia), <i>Графические трансформации слов: лингвистический статус и терминологическое обозначение</i>	76
IOAN HERBIL (România), <i>Din sintaxa frazei limbii ucrainenilor maramureșeni din Rona de Sus</i>	81
TETIANA HUTSULYAK (Ucraina), <i>Лексико-семантичні особливості орнітологічних метафор української та російської мов</i>	89
CRISTINA SILAGHI (România), <i>Aspecte lingvistice ale textului reclamei în spațiul publicitar rusesc</i>	99
GUSTAW MICHAŁ AKARTEL (Polonia), <i>Отзооимлическая номинация лиц по возрасту и социальной роли (на материале русского и польского социолектов)</i>	105

la televizor, va fi vreme frumoasă.”) – subordonata de mod, în care lipsesc conjuncția *što* etc.

Particularitățile la nivelul frazei proprii graiului ucrainean din Rona de Sus (județul Maramureș) constau în existența numeroaselor arhaisme și inovații, între care un loc aparte îl constituie conjuncțiile specifice. Acestea reprezintă încă o dovadă că graiul ucrainenilor din localitatea menționată face parte din masivul dialectal transcarpatic al limbii ucrainene.

Bibliografie:

1. Bevzenko, S.P., *Ukrajins'ka dijalektolohija*, Kiev, 1980.
2. Herbil, Ioan, *Particularități sintactice ale graiului ucrainean din Rona de Sus (județul Maramureș)*, în *Lucrările simpozionului internațional „Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea”*, Cluj-Napoca, 8-9 aprilie 2011, Editori: Katalin Balázs, Ioan Herbil, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, pp. 48-56.
3. Horvath, Dumitru, *Graiul ucrainean din Crăciunești și Tisa (județul Maramureș)*, rezumatul tezei de doctorat, București, 1978, 25 p.
4. Pavliuc, N., Robciuc, I., *Ukrajins'ki hovory Rumuniji*, Edmonton – L'viv – New York – Toronto, 2003.
5. Robciuc, Ion, *Studii și articole*, Ed. Mustang, București, 1999.
6. Žylko, F.T., *Narysy z dialektolohiji ukrajins'koji movy*, „Rad'ans'ka škola”, Kiev, 1966.
7. ****Sučasna ukrajins'ka literaturna mova*, sub redacția lui M.Ja. Pl'ušč, „Vyšča škola”, Kiev, 2001.
8. ****Sučasna ukrajins'ka mova*, sub redacția lui O.D. Ponomariv, „Lybid'”, Kiev, 2002.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРНИТОЛОГІЧНИХ МЕТАФОР УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ

Тетяна Гуцуляк

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна
t.gutsuliak@gmail.com

Abstract. *Lexical and Semantic Features of Metaphor in Ornithology in Ukrainian and Russian Languages.* The given article analyzes the figurative and metaphorical semantics of ornithonyms in the Ukrainian and Russian languages. It has been determined that ornithonyms serve as an important source of forming the secondary connotation for giving the emotional evaluation, expressive characteristics of people (more often than of the other realities of the extralinguistic reality). We describe the common and distinctive features for each language, the peculiarities of usage of ornithonyms to denote the concepts related to the denotative area of a "human".

Відкритість людського мислення до асоціативно-образного сприйняття зовнішнього світу слугує вагомим джерелом становлення та розвитку лексико-семантичної системи кожної мови. Універсальним способом формування уявлень про реальність дійсності є метафоризація. При цьому метафора виступає моделлю генези мовно-мисленнєвої діяльності людини, її структура, форма й наповнення цієї моделі, на думку дослідників, змінюються залежно від характеру культурного контексту її функціонування, тобто метафора виступає виразником національних особливостей мовної картини світу.

Зооморфні метафори формуються на основі метафоричної моделі, що відображає зв'язки між понятійною сферою, що пов'язана з тваринним світом (область-джерело), та іншими денотативними сферами (область-ціль). Така модель водночас є схемою вербалізації понять, що входять до цих блоків. Універсальні та національні особливості метафор-зооморфізмів, а також їх поширення в різних сферах мови (наукова й професійна термінологія, літературний дискурс, ЗМІ, розмовне мовлення) дедалі частіше привертають увагу дослідників як слов'янських, так й інших груп мов, зокрема германських і романських (праці Т. Вершиніної, Л. Дробахи, І. Казимир, В. Каменської, О. Карпенко, А. Кіпріянової, Л. Миронюк, Ц. Огдонової, І. Устуньєра та інших) [1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11].

Універсальною специфікою зооморфних метафор багатьох мов є їх експресивний образно-оцінний характер, що найчастіше представлений у мовленні осіб за особливостями поведінки, рис характеру чи зовнішнього вигляду. В українській і російській мовах метафоричного переосмислення означають іменники – назви ссавців, птахів, плазунів, риб, комах. В обох мовах простежуємо як спільні механізми перенесення найменувань й однаковий спосіб

відтворення дійсності, так і специфічні особливості використання зоонімів для називання осіб, що у свою чергу відображає національну специфіку кожної мови.

Для аналізу обрано одну з груп зоонімів – **орнітоніми** (назви птахів), що зафіксовані матеріалами одинадцятитомного „Словника української мови” (СУМ) та сімнадцятитомного „Словаря современного русского литературного языка” (БАС). Проаналізовано більше 110 лексем (разом зі зменшено-пестливими дериватами, назвами пташенят та ін.), які, за нашими спостереженнями, є найбільш відомими та уживаними в мовленні носіїв української та російської мов. За найновішими даними, перелік українських наукових назв птахів налічує 413 видів, що трапляються на території України [12].

Образно-метафоричне вживання орнітонімів має давню традицію й засвідчене писемними текстами Київської Русі, зокрема пам’яткою XII ст. „Словом о полку Ігоревім”, творами усно-народної творчості: „*Боян-бо мудрий, якщо кому хотів пісню творити, то розливався думкою по дереву, сірим вовком по землі, сизим орлом під хмарами...*”; „*О, Бояне, солов’ю старого часу, Коли б ти ці полки оцebetав...*”; „*На Дунаї Ярославни голос чути. Зозулею, незнана, рано тужить: Полечу, – сказала, – зозулею по Дунаю, омочу шовковий рукав у Каялі-річці...*” („Словом о полку Ігоревім”). Прислів’я й приказки засвідчують, що птахи відіграють важливу роль для кожного етносу. Наприклад, укр. мова: *вороні соколом не бути, ластівка день починає, а соловей кінець*; з курми спати лягати і з курми вставати; рос. мова: *самя скажет сорока, где гнездо свия; пуганая ворона и кусти боится*.

В українській та російській мовах назви птахів належать до продуктивної групи лексики в плані метафоричного розвитку семантики слів, їх образного вживання в складі фразеологічних одиниць, порівняльних зворотів. Орнітоніми слугують вагомим джерелом формування вторинної номінації з метою емоційно-оцінної, експресивної характеристики осіб (рідше інших реалій позамовної дійсності).

Аналіз семантичної структури орнітологічних назв, засвідчених словниками української і російської мов, виявляє різне семантичне маркування метафорично-образного змісту. Більша частина досліджуваних лексем закріпила переносні значення як окремі лексико-семантичні варіанти, проте майже в усіх словах образний зміст представлений і у відтінках значення, які найчастіше реалізуються в порівняльних зворотах, образних вживаннях, стійких сполученнях чи фразеологічних висловах і засвідчують своє функціонування в мовленні.

Однією зі спільних ознак обох мов є образне використання орнітонімів для пестливого звертання до дівчини, жінки, чоловіка, хлопця й рідше до дітей. Такі значення в семантичній структурі лексем відображені як окремі лексико-семантичні варіанти. В українській та російській мовах семема *‘пестливе називання дівчини, жінки (при звертанні)’* закріпилася за лексемами, що позначають диких птахів: укр. *голубка, голубочка,*

голубонька, (рос. *голубка, голубушка, голубонька*); укр. *горлиця, горличка*, (рос. *горлинка*); укр. *ластівка, ластівочка*, (рос. *ласточка, ластовица*); укр. *лебідка, лебідонька*, (рос. *лебѣдка, лебѣдушка*).

Наприклад: – *Е, дочко, – каже старий, – любих гостей до хати просять, а ти тут в'сиєш. Йди, моя ластівко!* (Марко Вовчок), (СУМ IV: 452); *Нехай мій мир не знає, коли я зраджу тебе, моя горличко!* (Марко Вовчок), (СУМ II: 132); – *Знаєш що, Анушка, ласточка моя?* (А. Чехов), (БАС VI: 76-75); [Сват:] *Что ж, красные Левицы, вы примолкли? Что ж, вы вы лебедушки, притихли?* (А. Пушкин), (БАС VI: 89-90).

Пригаманною ознакою української мови є формування образно-м. гафоричного змісту для більшої кількості орнітологічних назв, зокрема: *милочка, галонька, зозуленька, зозулечка, перепілка, перепілочка, соколиця, чирика*. Наприклад: *Ненько ж моя рідна, перепілочко, лебідонько, не губи мене, не видавай заміж за Русаловського* (І. Карпенко-Карий), (СУМ VI: 251); *Годі ж бо, сестро, тужити, ... Годі квітить-проквішати, ясна соколице* (ІІ Куліш), (СУМ IX: 440).

Значення 'пестливе називання чоловіка (при звертанні)' в українській і російській мовах виражають орнітоніми: укр. *голуб, голубочок*, (рос. *голубь, голубчик, голубёночек*); укр. *сокіл, соколик*, (рос. *сокол, соколик*): [Одарка:] *Ти певно, втомився, мій голубе? Ходи в хату, спочинеш...* (М Кропивницький), (СУМ II: 118); *Пусти мене, братику, голубчику, соколику* (Г. Квітка-Основ'яненко), (СУМ IX: 439); *Егорушка, голубеночек, чи ти ж ти жив?* (Л. Леонов), (БАС III: 243-246); – *Процайте Петр Андрєич, сокол наш ясний! – говорила добрая попадьє* (А. Пушкин), (БАС XIV: 183-184).

Пригаманними ознаками кожної мови є використання лексем *лебідь* для 'пестливого звертання до чоловіка або жінки' в українській мові та рос. *лебедь* для 'пестливого звертання до дівчини або жінки'. В українській мові образного змісту набуває й пестлива форма *лебедик* при звертанні до чоловіка: – *Рятуї мене, Уласе, мій місяцю повний, мій лебедик, бо я пропаду* (І Печуй-Левицький), (СУМ IV: 457). Відповідно російське *лебѣдушка* використовують, звертаючись до дівчини або жінки.

Лексема укр. *голубчик* (рос. *голубчик*) може вживатися і з відтінком погрози, осуду, зневаги: *Ага, голубчику, ось коли ти до нас поїдеш* (І Васильченко), (СУМ II: 119-120); – *А, постой, голубчик, я поквитаньсь с тобою – вместо Маршны! – злобно говорила он* [Савелий], (И. Гончаров), (БАС III: 243-246).

Особливістю української мови є розвиток образної семантики 'пестливе звертання до дитини, молодої людини' для лексем-орнітонімів, що позначають пташенят: *голуб'ятко, лебедя, часня*, наприклад: – *Діточки ви такі, голуб'ятка мамі, – обняла чиясь молодшя чужого хлопчика* (А. Шиян), (СУМ II: 120); [Івдя:] *Як же ся мають мої часнята, мої кралечки малювані? Чи ж живенькі вони, здоровенькі?* (М. Куліш), (СУМ XI: 263).

В обох мовах такого значення набувають лексеми укр. *соколятко* (рос. *соколёнок*): *Люді, соколятко, виростаї щасливий! Вийдеш ти із батьком на широкі ниви* (Т. Масенко), (СУМ IX: 440); *Степан Ільич шашує в круг, широко раскрыл руки и захватил в свои объятия ребят: – Эх вы, дружки мои! Соколята!* (БАС XIV: 183-184).

Розвиток образної семантики назв-орнітонімів в обох мовах простежуємо стосовно таких понять, пов'язаних з денотативною сферою *людина*: 1) зовнішній вигляд; 2) особливості мовлення, співу; 3) характер; 4) поведінка людини; 5) розумові здібності, фізичні вади; 6) соціальний стан.

Використання зооморфного образу для характеристики *зовнішніх особливостей людини* ґрунтується на встановленні асоціативно-образних зв'язків із зовнішніми ознаками диких та свійських птахів (беручи до уваги їх розмір, забарвлення, візуальне сприйняття та ін.). В українській та російській мовах для образного називання людей за їх зовнішнім виглядом використовують такі орнітоніми:

укр. *сокіл*, *соколик*, (рос. *сокол*, *соколёнок*) для називання 'юнака або чоловіка, який відзначається красою, сміливістю, молодечтвом';

укр. *сич*, (рос. *сыч*) про 'похмуру, нелюдиму особу, відлюдка', а також у сталих висловах укр. *надувся як сич*, (рос. *как сыч глядеть, смотреть, сидеть*);

укр. *лебідка*, (рос. *лебёдушка*) про 'дівчину, в якій легка, плавна хода', (при порівнянні);

укр. *індик*, (рос. *индюк*) про 'зовнішній вигляд ображеної чи пихатої людини', (при порівнянні);

укр. *курка*, (рос. *курица*) про 'жалюгідну на вигляд людину' у сталих висловах укр. *мокра курка*, (рос. *мокрая курица*).

Наприклад: *Іван бачить: серед безкраїніх лужів, у морі червоних квітів іде, наче лебідка, дівчина невиданої краси* (П. Колесник), (СУМ IV: 458); *Ходит плавно, будто лебедушка, Смотрит сладко, как голубушка* (М. Лермонтов), (БАС VI: 89-90); *А Карпо її собі надувся, мов індик* (М. Коцюбинський), (СУМ IV: 26); [Штыркин], *непомерно надутый, как индюк, вошел в контору* (Ф. Панферов), (БАС V: 345-346).

Відмінні асоціативно-образні зв'язки фіксуємо для лексеми *журавель*: в українській мові простежуємо образні аналогії з людиною, у якій довгі тонкі ноги: *В той час на верхніх східцях з'явилась висока, рівна станом панія, цибата, як журавель* (І. Нечуй-Левицький), (СУМ II: 547). У російській мові цю лексему використовують для позначення людини з особливою ходою: *На площади его [Клима] обогнал Поярков, шагавший, как журавль* (М. Горький), (БАС IV: 191-192). Ще однією відмінною рисою обох мов є образна семантика лексем укр. *чапля*, (рос. *цапля, чапля*). В українській мові цей орнітонім асоціативно зіставляють з людиною з витягнутою шиєю або яка високо підіймає ноги при ходьбі: *Чоловічок витягнув свою шию з горба, як чапля у дощ, і ловив кожне слово* (В. Гжицький); *Юля взяла відро і,*

... як чапля, піднімаючи ноги, поперечи травищем до ріки (Г. Тютюнник), (БАС XI: 268). У російській мові за лексемою *чапля* закріпилося тільки значення 'висока довгонога людина': – *Гришку сотського поштовхнув: 'Ах, удрач, собака! Прыгает длинноногая цапля с саблей'* (Ф. Владков), (БАС XVII: 533-534).

Особливості національного світосприйняття в українській мові відтворює образне вживання, у тому числі й у порівняльних зворотах, таких як: *грак* (про людину з чорним волоссям), *кулик* (про зовнішній вигляд ображеної чи пихатої людини), *шуліка* (рос. коршун), (про людину із широким носом), *страус* (про довгоногу людину). Лексеми *грак* і *кулик* у російській мові взагалі не наділені образною семантикою.

Наприклад: *Чорне волосся посивіло в його космалці, од лівого виска він випадає як грак* (Марко Вовчок), (СУМ II: 155); – *Що се, – кажу, – пане Миколе, надувсь, мов кулик на вітер?* (Марко Вовчок), (СУМ IV: 391); *Ясь ще згорів, а потім подивився і не пізнав хлопця – ніс у нього був гачкуватий, як шуліки* (О. Іваненко), (СУМ XI: 560); *Алексію чомусь немає та й немає. Це він ходить отой довгоногий страус* (М. Чабанівський), (СУМ IX: 752).

Національну специфіку російської мови відтворює образне вживання лексем *перепелочка* (про малу на зріст дитину), *попугай* (про людину в яскравому одязі), *утка*, *уточка*, *селезень* (про людину, яка перевалюється з ноги на ногу під час ходьби), *фазан* (про людину в яскравому одязі), *филін* (укр. пугач), (про особу з особливим поглядом). Лексеми *качка* і *фазан* в українській мові не закріпили образногосмісту.

Наприклад: *Аукаєсь, В лесу, как перепелочки Во ржи, бродили малые Голубята* (Н. Некрасов), (БАС V: 801-802); *Не верьте картинкам, на которых птицы представлены какими-то попугаями* (И. Гончаров), (БАС X: 1329-1330); *Она пошла лешовой поступью к дому – уточкой, с перевальцем, (П. Коборькин), (БАС XVI: 1071-1073); После длительных увещаний артистки, одетой пестро и ярко, точно фазан, после криков: Внимание! ... слово искусству! – публика неохотно закрывала рты* (М. Горький), (БАС XVI: 1207-1208).

В окрему групу виділяємо зооморфні метафори з компонентами оригіоналізму на позначення осіб за особливостями їхнього мовлення, гніву та інших звукових характеристик. Розвиток образної семантики відбувається на основі звукових асоціацій і часто зумовлений оцінкою як позитивною, так і негативною певних звукових явищ, пов'язаних з виявом емоційного стану особи. Спільні асоціативно-образні зв'язки в обох мовах виявляють лексеми укр. *ластівочка*, (рос. *ласточка*) про 'людину, яка приємно довго розмовляє'; укр. *пануга*, (рос. *попугай*) про 'того, хто не має власної думки й повторює чужі слова'; укр. *соловей*, (рос. *соловей*) про людину, яка має гарний переважно високий голос і володіє мистецтвом співу; або іронічно про базіку, балакуна'; укр. *сова*, (рос. *сова*) про 'того, хто створює неприємні звуки'.

Наприклад: *Як я до тебе туди – як ластівочка щебетала, тільки повертаюся – вороном кричу...* (П. Мирний), (СУМ IV: 452); *Будем с тобой щебетать, как ласточки, до самой ясной зорьки* (А. Островский) (БАС VI: 76-75); – *Громадяни! Ось перед вами [Карташов] вчений пануга...* вигукнув раптово Мічирін (О. Довженко), (СУМ VI: 59); *Один Катенин знает свое дело. Прочие – попугаи или сороки Иззовские* (А. Пушкин), (БАС X: 1329-1330).

Притаманною ознакою тільки української мови є формування асоціативно-образної семантики для таких орнітонімів: *канарейка, канарок, жайворнок* (про співучу людину); *синичка* (про особу з приємним голосом), *зозуля, чайка* (про людину, яка жалібно плаче, видає тужливі, сумні звуки) Наприклад: – *А котри то канарейка защебетала? – шукаючи очима вшувату, пита Колісник* (П. Мирний), (СУМ IV: 87); *Спасас [жінка], пахляється до кожного листочка, співає тоненько, як жайворонок* (Ю. Яновський), (СУМ II: 503); *Кольорова дівчинка крутиться і щебече, як синичка* (І. Вільде), (СУМ IX: 182); *Марина, мов голодна чайка, на все поле заскиглена* (П. Мирний), (СУМ XI: 264). Як засвідчують матеріали „Словаря современного русского литературного языка”, названі лексеми в російській мові закріпили тільки пряме номінативне значення.

Специфіку російської мови в називанні осіб за особливостями їхнього мовлення, співу та інших звукових характеристик простежуємо в образному вживанні таких орнітонімів: *индюк* (про людину з неприємним голосом); *филин* (укр. пугач) (про людину, яка голосно сміється); *сойка* (про того, хто швидко говорить). Наприклад: – *Я тебе по-стариковски, потихоньку, а ты, как индюк: бла-бла-бла!* (А. Чехов), (БАС V: 345-346); *Он хохотал, точно филин, гулко и громко* (М. Горький), (БАС XVI: 1377-1378); *Флепушка один говорит. Тарантит, ровно сойка, бьет языком* (А. Неверов), (БАС XIV: 171-172). В українській мові названі лексеми, окрім *сойки*, також наділені образною семантикою, проте стосуються інших характеристик людини, а саме її зовнішності.

Метафорично-образне використання орнітологічних назв для відтворення особливостей поведінки особи простежуємо як в українській, так і в російській мовах. Переносні значення та вживання лексем часто ґрунтуються на зовнішній подібності поведінки людей та птахів (енергійність, жвавість, повільність рухів та ін.). В обох мовах простежуємо спільні образні зв'язки з такими орнітонімами: укр. *півень, півник*, (рос. *петух, петушок*) – ‘про задержувату й запальну людину’; у сталих висловах укр. *іти (ходити, виступати* і т. ін.) *півнем*, (рос. *ходить, стоят* и т. п. *петухом*) – рухатися, набравши хороброго, бадьорого, іноді зверхнього вигляду; укр. *шудіка* (рос. *корицун*) у висловах укр. *шудікою налітати*, (рос. *налететь, кинуться* и т. п. *корицуном*) – раптово, хижо накидатися, нападати на кого-небудь; укр. *тетеря* (рос. *тетеря*) – ‘про нерозумну або вайлувату, неповоротку людину’; укр. *сич*, (рос. *сыч*) – ‘про

«підозвакуну людину»; укр. *сорока*, (рос. *сорока*) у сталих висловах укр. як *сороки на тину* (кілку, колу) (із словами вертїтися, крутїтися), (рос. *как сороки на колу вертїтся (крутїтся)*) и т. п.) – неспокійно вести себе (ерзати на своєм месте); укр. *ворона*, (рос. *ворона*) – ‘про неухажну людину, роззяву’.

Наприклад: *Горїші вона [наймичка] зразу не подобалася. „Ну вибрав тетеря”, – подумала вона... Роботи то з неї як з козла молока, гладка, нешарітка, нечупарна* (П. Мирний); (СУМ X: 102-103); *Вони [Раду і Маруца] налітали одно на одного, билися грудьми, як роз’юшені півні* (М. Коцюбинський), (СУМ VI: 380); *Кому удасться, того и счастье.. То-то вот ты тетеря у меня: вот что мне и горько!* (А. Островский), (БАС XV: 403-404); – *Ворона!* – *перебїя он вдруг себя. – Пропустїл почтовий ящик* (А. Куприн), (БАС II: 675-676); *Каждый вечер приходил кто-нибудь цыццаться, храбрїся, ходил петухом*, (А. Куприн), (БАС V: 1115-1116).

В українській мові образні аналогії з поведінкою людини простежуємо в семантичній структурі лексем *горобчик* (про говірку людину); *соколиця*, *синичка*, *щиглик* (про когось жвавого, енергійного): *Ти давно наша Маруся ти не веселенька, як весіння зоренька, говорлива, як горобчик, а тепер щиглицько як у воду опущена* (Г. Квітка-Основ’яненко), (СУМ II: 134-145); *Амткїй, як бїлина, рівний, як очеретина, жвавий, як щиглик, виростав* (І. Нечуй-Левицький), (СУМ, XI, 583); *Одна за одною вбїгали знадвору жінки, мов синички, зовсім молоденькі сусїдки* (О. Гончар), (СУМ IX: 182); *Ліпка в його була молода, ... прудка і моторна, як соколиця* (Марко Вовчок), (СУМ IX: 440). У російській мові орнітонімії *синичка*, *щегол* не виявляють образно-метафоричних компонентів змісту.

Для позначення особливостей характеру людини орнітонімічні назви використовують значно рідше. Спільним для обох мов є вживання лексем укр. *орел*, (рос. *орёл*) – ‘про сильну, мужню людину’; укр. *сокіл*, (рос. *сокол*) – ‘про сміливу людину’; укр. *тетеря*, (рос. *тетеря*) – ‘про ледарів’ у сталих висловах укр. *глуха (чортова і т. ін.) тетеря*, (рос. *глухая (сонная, ленивая и т. п.) тетеря*). Наприклад: – *Гляньте на цих орлів, – сказав задумано... Чурба, – що не хлопець, то сила, розум, талант...* (С. Васильченко), (СУМ V: 743); *Вистроїл и я своих орлов, сказав: Помрем за Севастополь, и не сдадим!* (БАС VI: 1017-1018); [Фамусов:] *Ты, Фишка, ты прямой чурбан, И швейцары произвел ленивую тетерю, Не знает ни про что, не чует ничего*, (А. Грибоедов), (БАС XV: 404).

У межах цієї групи простежуємо притаманні ознаки російської мови щодо образних аналогій орнітонімів. Так, лексема *гусь* позначає шахрая, крутія; *глухарь* – замкнуту людину; *сова, страус* – боягуза; *вороньє* – скупих, неситних людей; *трясогузка* (укр. плиска) – вертлява людина; *дятел* – шкертний, тупий та ін.

Наприклад: *Я вообще живу уединенно, совсем затворником. Знакомых у меня почти никого; выхожу я редко. Десять лет прожил глухарем, я, конечно, привык к уединению* (Ф. Достоевский), (БАС III: 153-154); *Долго ли*

ми будем жить, как совы, бояться света дневного, слушать совиную мудрость Нилы Андреевичей! (И. Гончаров), (БАС XIV: 55-56). – *Пожать надо [воплениц], – молвил Ченурин. – Сами придут, столько наберется, что сквозь них и не протолкаешься, – отвечала Дарья Сергеевна. – Тот же воронье – как прослышат покойника, особливо достаточного, стаями налетят* (А. Печерский), (БАС II: 677-678); *Девчат встретили ребята с ужасками, с насмешками, с обидой: – Да что мы с вами, трясогузками, делать будем? Не то за вами присматривать, не то кладкой бетона заниматься* (Ф. Гладков), (БАС XV: 1077-1078); *Грубый и ленивый Виктор [брат чертежника] похож на дятла – такой же пестрый, большеносый, такой же упрямый и тупой* (М. Горький), (БАС II: 1218-1217).

Особливості української мови щодо позначення характеру особи відображені тільки в образній семантиці лексеми *шуліка* – ‘жорстока, зловня людина’: *Ні шуліки, ні грабіжки злі, Верховино, не страшиш тебе, ковалі великої землі на посту У дружбі, не злобі* (М. Рудь), (СУМ XI: 560).

Розумові здібності, фізичні вади людини образно позначають орнітоніми укр. *тетеря*, (рос. *тетерев*) – нерозумна людина; у сталих висловах укр. *глуха тетеря*, (рос. *глухая тетеря*) – про глуху людину; аналогічно укр. *глухар*, (рос. *глухарь*) – глухий; укр. *курка*, (рос. *курица*) у сталих висловах укр. *сліпа курка*, (рос. *слепая курица*) – про людину, що погано бачить або є короткозорою. Наприклад: – *Та це вчитель? – питає* [Прокіп]. – *Глуха тетеря... не чув мов* (А. Тесленко), (СУМ X: 103); *Слепой курице все тиеница*, (БАС V: 1867).

У російській мові нерозумного ще називають *гусём, гусаком, индюком*. Ці лексеми, як правило, мають розмовний характер, лайливий: – *Вы, Иван Никифорович, разносился так со своим ружьем, как дурень с писаною торбою, – сказал Иван Иванович с досадою... – А вы, Иван Иванович, настоящий гусак* (Н. Гоголь), (БАС III: 504-506); *Только мне удивительно, как это вы курс кончили, образование получили, а вместо того, чтобы этого индюка наставлять, руку его держите* (А. Чехов), (БАС V: 345-346).

В українській мові метафорично-образне значення закріпилося за лексемою *горобеня* – ‘зневажливо про людину з невеликою фізичною силою’: [Півень:] *А це що за горобеня?* [Довбня] *Йди сюди, я тебе одним пальцем покладу* (О. Корнійчук), (СУМ II: 134).

Соціальний статус людини орнітоніми позначають рідко й у кожній мові мають притаманні особливості. В українській мові образного змісту набувають лексеми: *зозуля* – про особу без місця проживання (таке значення засвідчене порівняльним зворотом); *горобеня* – про того, хто займає незначне місце в суспільстві; *крук, яструб* – про ворогів (у порівняльних зворотах). У російській мові соціальну характеристику особи позначає орнітонім *соколица* – про заможну людину.

Наприклад: – *Була б, певно, за Василем і була б господинею. А то, бач, як зозуля та – без пристановища, без притулку* (П. Мирний), (СУМ III: 678); *Ні,*

Тільки почувши виступав Гайка, Пилип Сторчака дочка... Таке
торк лише десять класів закінчив, і давай мене, Антона Кряжса,
(М. Зарудний), (СУМ II: 134-145); Польська шляхта і татари
тихому і сходу, мов ті круки (І. Цюпа), (СУМ IV: 372); – Зря, зря я
теб не унес тебе с собой, Прасковейшица... Теперь бы ты соколицей
(Ф. Гладков), (БАС XIV: 185-186).

Своєрідним для обох мов є використання лексем укр. *буревісник*,
(рос. *буревестник*) – про письменника, провісника революції: *Вошел он
[Александр Горький] в наши ряды еще до революционного подъема 1905 года,
с развернутым знаменем буревестника* (БАС I: 705-706). Таке
використання зумовлене й певними ідеологічними причинами того часу, коли
були складені тлумачні словники української і російської мов.

Отже, як засвідчує проведений аналіз, образно-експресивне та образно-
називання осіб через зв'язки з назвами-орнітонімами є невід'ємною
ознакою української і російської мов. Образно-семантичний рівень кожної
мови в цьому плані наділений національною специфікою, яка пов'язана з
вибором образних одиниць для позначення тих чи тих об'єктів певної
сфери. В обох мовах орнітоніми використовують 1) для
звертання до дівчини, жінки, чоловіка, хлопця й рідше до дітей;
2) для характеристики зовнішніх особливостей осіб; 3) прикметних ознак
мовлення, співу; 4) для характеристики поведінки людини; 5) на
позначення особливостей людської вдачі; 6) розумових здібностей, фізичних
сил; 7) соціального статусу осіб.

Образно-метафоричне значення як окремих лексико-семантичних
варіантів фіксують не всі досліджені орнітоніми, частина з них образний
потенціал виявляє на рівні переносного вживання у складі порівняльних
зворотів і сталих висловів.

Специфіку української мови, порівняно з російською, виявляємо в
використанні образної семантики таких лексем: *беркут* (у складі порівняльного
звороту), *грак* (у складі порівняльного звороту), *гавка* (зафіксовано окремий
ЛСВ), *держак* (у складі порівняльного звороту), *жайворонок* (у складі
порівняльного звороту), *зозуля*, *зозуленька*, *зозулечка*, *зозулиця* (зафіксовано
окремий ЛСВ, а також у складі порівняльного звороту), *канарейка* (образне
вживання слова), *канарок* (у складі порівняльного звороту), *кулик* (у складі
порівняльного звороту), *лебедя* (зафіксовано окремий ЛСВ), *перепел* (у складі
порівняльного звороту), *сипичка* (у порівняльному звороті), *чайка*, *часня*
(зафіксовано окремий ЛСВ, а також у складі порівняльного звороту), *циглик*
(у порівняльному звороті), *яструб* (образне вживання слова).

До того ж притаманною ознакою української мови є залучення більшої
кількості лексем для образного звертання до дівчини, жінки: *гизочка*,
члупька, *зозуленька*, *зозулечка*, *перепілка*, *перепілочка*, *соколиця*; *чайка*; та
вживання образних звертань до дітей: *голуб'ятко*, *лебедя*, *часня*.

Специфікою російської мови є розвиток образного змісту для таких оригіонімів: *сойка* (у складі порівняльного звороту), *трусозушки* (в розмовному мовленні), *утка*, *уточка* (у складі порівняльного звороту), *фазит* (у складі порівняльного звороту).

В обох мовах є й такі назви, що взагалі не закріпили переносних значень чи вживань, наприклад: *бугай*, *вівсянка*, *дрізд*, *драхва*, *зяблик*, *іволга*, *казарки*, *крижень*, *курінка*, *одуд*, *пелікан*, *пингвін*, *снігур*, *фламініго*, *чиж* (чижик).

Література

1. Вершинина Т., *Зооморфная, фитоморфная и антропоморфная метафора в современном политическом дискурсе*: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01, Русский язык, Екатеринбург, 2002, 225 с.
2. Давидчук А., *Лінгвокультурологічні особливості оригіофразеології української та англійської мов*, http://science.crimea.edu/zapiski/2011/filologiyu/uch24_21f/0012.pdf.
3. Добрусинець Д., *Назви птахів як об'єкт лінгвокраїнознавства*, http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_04_2009/14_dobrusynecj.pdf.
4. Дробаха Л., *Національно-культурна специфіка назв птахів в українській та німецькій мовах*: автореф. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 – Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство, К., 2003, 20 с.
5. Казимир І., *Концепт ПТАХ у мовній картині світу українського народу*: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – Українська мова, Харків, 2007, 19 с.
6. Каменская В., *Аксиологический аспект устойчивых зооморфных сравнений и зооморфных паремий испанского языка*: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.05 – Романские языки, Воронеж, 2008, 17 с.
7. Карпенко Е., *Лингвокультурологические аспекты немецких зооморфных метафор: на материале современной прессы ФРГ*: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 – Германские языки, Москва, 2006, 213 с.
8. Киприянова А., *Функциональные особенности зооморфизмов: на материале фразеологии и паремологии русского, английского, французского и новогреческого языков*: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. – Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика, Краснодар, 1999, 217 с.
9. Мирошук Л., *Стилистическая типология славянских зооморфических глаголов*, Днепропетровск, 1987, 80 с.
10. Огдонова Ц., *Зооморфная лексика как фрагмент русской языковой картины мира*: автореф. дис. .... канд. филол. наук: 10.02.01 – Русский язык, Иркутск, 2000, 22 с.
11. Устуньер И., *Зооморфная метафора, характеризующая человека, в русском и турецком языках*: Дис. канд. филол. наук: 10.02.20 – Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание, Екатеринбург, 2004, 172 с.
12. Фесенко Г., Бокотей А., *Перелік українських наукових назв птахів фауни України (українсько-латинсько-російсько-англійський)*, <http://proeco.visti.net/naturalist/help/ordict.htm>.

ASPECTE LINGVISTICE ALE TEXTULUI RECLAMEI ÎN SPAȚIUL PUBLICITAR RUSESC

Cristina Silaghi

Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, România

crybumb@yahoo.com

Abstract. *Linguistic Aspects of ad Text in Russian Slogans Advertising Space. The paper presents some aspects of linguistic ad text by analyzing Russian slogans advertising space. We highlight the prevalence of certain verbal or pronominal forms, preference for certain adjectives, the presence of elements of intertextuality etc. in ad text.*

1 Scopul reclamei este de a influența comportamentul individului, de a acționa asupra conștiinței potențialului utilizator de mărfuri și servicii, asupra preferențelor lui și de a-l determina pe acesta, prin intermediul unor imagini, noțiuni, cuvinte etc., să aibă o reacție pozitivă în raport cu produsul respectiv.

În fața creatorilor reclamei stă o sarcină dificilă – aceea de a înțelege foarte bine motivele existente în conștiința utilizatorului care l-ar putea face pe acesta să cumpere/ să utilizeze un anumit produs. Creatorul de reclamă trebuie să găsească concluzia dintre imagine și text pentru a-și atinge scopul – *economic* (reclama trebuie să vândă produsul), *social* (prin publicitate se adresează unei anumite categorii sociale) și *lingvistic*. Limbajul publicitar este considerat o variantă funcțională a limbii, situată între subcod și registru lingvistic.

În ceea ce privește *textul reclamei*, acesta trebuie să fie astfel construit, încât să atragă atenția potențialului client, să-l informeze, să-l determine să-și formeze o convingere, să-l facă să-și dorească produsul respectiv și, în final, să-l achiziționeze. Reclamele se adresează unui public vast și mesajele nu sunt emise la întâmplare, ținându-se mereu seama de publicul-țintă căruia i se adresează.

2. Fiind o modalitate expresivă a limbii, limbajul publicitar preferă propoziții scurte și simple. Ce mijloace lingvistice contribuie cel mai mult la realizarea scopului reclamei – acela de a-l convinge pe individ că produsul prezentat merită să fie ales și de a asigura, astfel, vinderea/ răspândirea unui anumit produs, utilizând pentru aceasta doar câteva cuvinte?

Analiza unui număr relativ mare de sloganuri din spațiul publicitar rusesc ne-a permis relevarea următoarelor *particularități lingvistice* ale textului publicitar:

2.1. Dintre formele verbale modale, cea mai mare frecvență o are *imperativul*.

- ◆ Reclama la ciocolata aerată marca *Воздушный* – *Ощущи Воздушный эффект*
- ◆ Reclama la brânza de vacă *Данон Даниссимо (Danone Danissimo)* – *Даниссимо. Берегите удовольствие!*
- ◆ Reclama la iaurtul de băut *Активлайф Био* – *Активлайф. Живи активно.*